

Arkadiusz PŁOMIŃSKI*

Przygotowanie i udział reprezentacji Polski w I Zimowych Igrzyskach Paraolimpijskich – Örnsköldsvik 1976 r.

Streszczenie

Pierwsze Zimowe Igrzyska Paraolimpijskie odbyły się w 1976 roku w szwedzkim mieście Örnsköldsvik. Reprezentacja Polski do igrzysk przygotowywała się na zgrupowaniu w Szczyrku w dniach od 5 do 18 lutego. W zgrupowaniu uczestniczyło 10 osób, w tym ośmiu sportowców-inwalidów: Stanisław Bednarz; Ryszard Berdychowski; Ryszard Sudor; Franciszek Tracz; Tadeusz Zajączkowski; Tadeusz Chwiejczak; Zdzisław Olszowski; Aleksander Popławski, oraz dwóch trenerów: Jacek Malejka (kierownik zgrupowania) i Jerzy Masłakowski. Reprezentanci Polski podczas Zimowych Igrzysk Paraolimpijskich rywalizowali w konkurencjach zjazdowych (alpejskich) i biegowych (nordyckich). W konkurencjach zjazdowych spośród zawodników reprezentacji Polski najlepszy wynik osiągnął Franciszek Tracz (klasa IVa), który w slalomie specjalnym uplasował się na piątym miejscu. Natomiast w konkurencjach biegowych spośród Polaków najlepsze wyniki osiągnął startujący w klasie III Tadeusz Chwiejczak.

Słowa kluczowe: Zimowe Igrzyska Paraolimpijskie, Örnsköldsvik, narciarstwo, niepełnosprawni.

Celem pracy jest przedstawienie przygotowań i udziału reprezentacji Polski w I Zimowych Igrzyskach Paraolimpijskich w Örnsköldsvik w 1976 roku. W pracy zastosowano następujące metody badawcze: analizę źródeł historycznych, indukcję, dedukcję, syntezę oraz metodę porównawczą. Kwerenda archiwalnych materiałów źródłowych została przeprowadzona w Archiwum Akt Nowych w Warszawie. Szczególnie cenny okazał się Zespół Akt Spółdzielcze Zrzeszenie Sportowe „Start”. Ponadto do przygotowania pracy zostały wykorzystane źródła drukowane oraz literatura przedmiotu.

W pracy postawiono następujące pytania badawcze:

* Dr, Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie, Wydział Pedagogiczny, Instytut Wychowania Fizycznego, Turystyki i Fizjoterapii; a.plominski@wp.pl.

1. Jak zorganizowano zgrupowanie reprezentacji Polski przed I Zimowymi Igrzyskami Paraolimpijskimi?
2. W jakich konkurencjach startowali reprezentanci Polski w I Zimowych Igrzyskach Paraolimpijskich?
3. Jakie sukcesy odnieśli podczas I Zimowych Igrzysk Paraolimpijskich polscy sportowcy-inwalidzi?

Pierwsze Zimowe Igrzyska Paraolimpijskie odbyły się w 1976 roku (22–29 lutego) w szwedzkim mieście Örnköldsvik. Organizatorem imprezy była Międzynarodowa Organizacja Sportu dla Inwalidów (International Sports Organisation for the Disabled) wraz ze Szwedzką Organizacją Sportu dla Inwalidów (Svenska Handikappidrottsförbundet)¹. Reprezentacja Polski do imprezy (zgodnie z Centralnym Kalendarzem Imprez na 1976 rok) w dniach od 5 do 18 lutego przygotowywała się na zgrupowaniu w Szczyrku. Organizatorem zgrupowania na zlecenie Rady Głównej (RG) Zrzeszenia Sportowego Spółdzielczości Pracy (ZSSP) „Start” było Międzyspółdzielniane Ognisko Sportu, Rehabilitacji, Turystyki i Wypoczynku (MOSRTW) w Bielsko-Białej². W zgrupowaniu uczestniczyło 10 osób: ośmiu sportowców-inwalidów – Stanisław Bednarz (MOSRTW Kraków, konkurencje alpejskie); Ryszard Berdychowski – przebywał do 10 lutego (MOSRTW Kraków, k. alpejskie); Ryszard Sudor (MOSRTW Wrocław, k. alpejskie); Franciszek Tracz (MOSRTW Katowice, k. alpejskie); Tadeusz Zajączkowski (MOSRTW Warszawa, k. alpejskie i nordyckie); Tadeusz Chwiejczak (MOSRTW Lublin, k. nordyckie); Zdzisław Olszowski (MOSRTW Wrocław, k. nordyckie); Aleksander Popławski (MOSRTW Koszalin, k. nordyckie) – oraz dwóch trenerów: Jacek Malejka (k. nordyckie, kierownik zgrupowania) i Jerzy Masłakowski (k. alpejskie)³.

Treningi sportowe dla „alpejczyków” prowadzone były codziennie w wymiarze sześciu godzin (3,5 godz. przed południem i 2,5 godz. po południu). Zajęcia odbywały się na stokach i trasach o różnej konfiguracji terenu i w różnych warunkach śniegowych. Trening polegał głównie na kontrolowanych przejazdach odcinkami krótkimi lub długimi skrętami oraz na jeździe non stop najdłuższymi trasami. Jazda na „tyczkach” odbyła się tylko kilka razy, a skorzystanie z jedyne go stałego stoku slalomowego na „Beskidku” było niemożliwe z powodu nieotrzymania przepustek oraz zbyt dalekiego położenia stoku od miejsca za-

¹ Archiwum Akt Nowych w Warszawie (dalej: AAN), Spółdzielcze Zrzeszenie Sportowe „Start” (dalej: SZSS), sygn. 39/60, Regulations of Ist Winter-Olympic Games for the Disabled, Örnköldsvik 1976, b. pag.

² AAN, SZSS, sygn. 39/99, Informacja RG Zrzeszenia Sportowego Spółdzielczości Pracy „Start” dotycząca pokrycia kosztów organizacji zgrupowania narciarskiego inwalidów w Szczyrku w dniach 5–18 II 1976 r., b. pag.

³ AAN, SZSS, sygn. 39/99, Informacja RG Zrzeszenia Sportowego Spółdzielczości Pracy „Start” dotycząca organizacji zgrupowania narciarskiego inwalidów w Szczyrku w dniach 5–18 II 1976 r., b. pag.

kwaterowania. Wpływ na to utrudnienie miał przede wszystkim termin zorganizowanego zgrupowania, który pokrywał się z feriami zimowymi. W okresie tym na stokach i trasach odbywały się zajęcia grup przebywających na zimowiskach oraz treningi klubów sportowych, co w skuteczny sposób ograniczyło prawidłowe przygotowanie do udziału w igrzyskach⁴.

Dogodniejsze warunki do przeprowadzania treningów miała grupa sportowców-inwalidów przygotowująca się do startu w konkurencjach biegowych. W porównaniu do treningów „alpejczyków” zajęcia były prowadzone w mniejszym wymiarze czasowym, lecz były bardziej intensywne. Codziennie zawodnicy pokonywali trasy urozmaicone pod kątem trudności, na dystansie od 15 do 20 km. Przeprowadzone sprawdziany wykazywały coraz lepsze przygotowanie zawodników pod względem taktycznym i technicznym. Jedynym mankamentem, jednak bardzo istotnym, był brak odpowiedniego przygotowania kondycyjnego, którego nie można było zniwelować na tak krótkim zgrupowaniu⁵.

Kolejnym ważnym czynnikiem wpływającym na prawidłowy przebieg okresu przygotowawczego zawodnika do udziału w zawodach sportowych jest odpowiednia regeneracja i odpoczynek po treningu. W tym aspekcie zgrupowanie w Szczyrku nie spełniło swojej roli. Pomimo zagwarantowania środków finansowych przez RG ZSSP „Star”, organizator zgrupowania MOSRTW z Bielska-Białej zakwaterował sportowców i trenerów w niewykończonym prywatnym budynku mieszkalnym⁶. Warunki zakwaterowania, jak relacjonował kierownik zgrupowania Jacek Malejka, nie odpowiadały choćby w minimalnym stopniu podstawowym wymogom odpoczynku po treningu i utrzymania należytej higieny. Pomieszczenia były małe, maksymalnie zagęszczone, ogrzewane metalowymi piecami – dymiącymi lub nieutrzymującymi ciepła przez całą noc. Ponadto żaden pokój nie posiadał szafy lub krytej półki do przechowywania odzieży. Temperatura na klatce schodowej, a przede wszystkim w łazience, wahała się w granicach 0°C lub poniżej, co skutecznie ograniczało możliwość korzystania z łazienki, a kąpiel w tych warunkach wręcz uniemożliwiała. Niewłaściwe warunki mieszkalne sprawiły, że pod koniec zgrupowania kilku zawodników chorowało i ze stanami podgorączkowymi wyjeżdżało na igrzyska⁷.

Trudno jest jednoznacznie wskazać, co było przyczyną tak błędnego wyboru miejsca zakwaterowania. Czy było to niedopatrzenia osoby (bądź osób) z MOSRTW w Bielsku-Białej, odpowiedzialnej za wybór miejsca zakwaterowa-

⁴ AAN, SZSS, sygn. 39/99, Sprawozdanie z centralnego zgrupowania narciarskiego zorganizowanego w dniach 5–18 lutego 1976 roku w Szczyrku, b. pag.

⁵ Tamże.

⁶ AAN, SZSS, sygn. 39/99, Informacja RG Zrzeszenia Sportowego Spółdzielczości Pracy „Start” dotycząca pokrycia kosztów organizacji zgrupowania narciarskiego inwalidów w Szczyrku w dniach 5–18 II 1976 r., b. pag.

⁷ AAN, SZSS, sygn. 39/99, Sprawozdanie z centralnego zgrupowania narciarskiego zorganizowanego w dniach 5–18 lutego 1976 roku w Szczyrku, b. pag.

nia, czy był to brak wolnych miejsc w innych pensjonatach (gwarantujących lepsze warunki), ze względu na przypadające w tym okresie ferie zimowe, czy były to jakieś inne przyczyny, np. względy finansowe. Analizując jednak kosztorys zgrupowania (wraz z poszczególnymi wydatkami), którego całkowity koszt wyniósł 22 824,70 zł, oraz wzięwszy pod uwagę gwarancję pokrycia wszystkich wydatków deklarowaną przez RG ZSSP „Start”, należy stwierdzić, że 5850 zł przeznaczone na zakwaterowanie było skromną kwotą w stosunku do całości wydatków, i wzrost tej kwoty ze względu na „bardziej ludzkie” warunki zakwaterowania nie stanowiłby dużego obciążenia dla Zrzeszenia „Start”⁸.

Zgrupowanie w Szczyrku zostało zakończone 18 lutego w godzinach popołudniowych. Następnego dnia, o godzinie 14.00, sportowcy-inwalidzi stawili się w siedzibie RG ZSSP „Start”, gdzie odbyła się odprawa techniczna. Podczas odprawy reprezentanci kraju odebrali również wyposażenie na wyjazd (m.in. stroje). Do Szwecji reprezentacja Polski odleciała 20 lutego (godz. 7.30) z lotniska na Okęciu, w składzie: Janusz Łukasiak (kierownik reprezentacji), Jacek Malejka (trener konkurencji nordyckich), Jerzy Myślakowski (trener konkurencji alpejskich), Aleksander Popławski (kapitan reprezentacji), Ryszard Suder, Tadeusz Zajączkowski, Zdzisław Olszowski, Tadeusz Chwiejczak, Franciszek Tracz i Stanisław Bednarz. Po wylądowaniu w Sztokholmie Polacy zostali przywitani przez przedstawiciela gospodarzy, a następnie wraz z reprezentacjami innych państw odlecieli do Örnköldsvik. Uroczystość otwarcia igrzysk miała miejsce w Kempe-hallen (hala lodowa) w dniu 21 lutego. Następny dzień został przeznaczony przez organizatorów na treningi, badania lekarskie, zebrania trenerów, losowanie numerów startowych, jak również na zapoznanie się zawodników z miejscami, w których przyjdzie im rywalizować.

Współzawodnictwo sportowe podczas I zimowej paraolimpiady dla osób z amputacjami odbywało się w konkurencjach zjazdowych (slalom gigant, slalom i kombinacja) i biegowych (na dystansie 5 i 10 km oraz w sztafecie kobiet 3 × 5 km, sztafecie mężczyzn z amputacjami ramion – 3 × 10 km, i sztafecie mężczyzn z amputacjami nożnymi – 3 × 5 km). Ponadto współzawodnictwo przebiegało w klasach uwzględniających rodzaj niepełnosprawności. W konkurencjach zjazdowych w klasie I występowali narciarze na kulach, zawodnicy z jedną nogą amputowaną, mogący używać tylko jednej narty i używający kulo-nart dla podparcia się w czasie jazdy; w klasie II – zawodnicy z jedną nogą amputowaną poniżej kolana, używający protezy w czasie jazdy; w klasie III – narciarze z jednym kijkiem, czyli zawodnicy z jednym ramieniem amputowanym, którzy nie mogli używać drugiego kijka w czasie jazdy; w klasie IVa – zawodnicy z obydwojema nogami amputowanymi poniżej kolana, używający dwóch protez w czasie jazdy. W klasie tej kulo-narty zaakceptowane były jako kijki i ze-

⁸ AAN, SZSS, sygn. 39/99, Rozliczenie kosztów centralnego zgrupowania narciarskiego inwalidów – 5–18 II 1976 r., b. pag.

zwalano na korzystanie z nich jako instrumentów podparcia; w klasie IVb – zawodnicy po amputacji obydwu ramion, którzy nie mogli używać kijków narciarskich⁹. Natomiast w konkurencjach nordyckich występowali: klasa I – zawodnicy z jedną nogą amputowaną powyżej kolana; klasa II – zawodnicy z jedną nogą amputowaną poniżej kolana; klasa III – zawodnicy z jednym ramieniem amputowanym poniżej lub powyżej łokcia.

Drugą grupę sportowców stanowili zawodnicy niewidomi i słabo wzroczni, którzy rywalizowali w konkurencjach biegowych (klasa A – całkowicie niewidomi; klasa B – praktycznie niewidomi z lekkim uwrażliwieniem do $\frac{1}{20}$ wzroku)¹⁰. Kobiety występowyły na dystansach 5 i 10 km oraz w sztafecie 3 × 5 km, natomiast mężczyźni na dystansach 10 i 15 km oraz w sztafecie 3 × 10 km¹¹.

Reprezentanci Polski podczas igrzysk rywalizowali przede wszystkim w grupie osób z amputacjami. W konkurencjach biegowych spośród Polaków najlepsze wyniki osiągnął startujący w klasie III Tadeusz Chwiejczak. Zawodnik MOSRTW Lublin rywalizował na dwóch dystansach – 5 i 10 km. Pierwszym startem (23 lutego) był bieg na dystansie 10 km, gdzie T. Chwiejczak zajął wysokie szóste miejsce¹². Dużo większym sukcesem zakończył się drugi start (25 lutego), tym razem w biegu na dystansie 5 km, gdzie polski zawodnik uplasował się na drugim miejscu. Jednak w ostatecznej klasyfikacji igrzysk Polak nie został sklasyfikowany, pomimo iż pierwotnie otrzymał srebrny medal i był uroczystie dekorowany oraz ujęty w komunikacie końcowym podsumowującym dany dzień zawodów¹³. Przyczyną takiej sytuacji był protest jednej z reprezentacji, na wniosek której jury zawodów nie uznało niedowładu ręki T. Chwiejczaka, jako równoznacznego z amputacją, i zdyskwalifikowało Polaka. Pomimo oficjalnego protestu decyzja jury pozostała niezmienna, gdyż – jak podkreślał po zakończeniu igrzysk kierownik polskiej reprezentacji – była ona zgodna z obowiązującym regulaminem zawodów¹⁴. Pozostali reprezentanci Polski rywalizujący w konkurencjach biegowych zajęli miejsca: Aleksander Popławski (klasa I) – dziewiąte miejsce w biegu na dystansie 5 km; Tadeusz Zajączkowski (klasa II) – piętnaste miejsce w biegu na dystansie 5 km; Zdzisław Olszewski (klasa II) – szesnaste miejsce w biegu na dystansie 5 km. Ponadto sztafeta (3 × 5 km) w składzie Zdzisław Olszewski, Aleksander Popławski i Tadeusz Zajączkowski uplasowała się na piątym miejscu¹⁵.

⁹ AAN, SZSS, sygn. 39/60, Regulamin narciarstwa alpejskiego dla amputowanych, b. pag.

¹⁰ AAN, SZSS, sygn. 39/60, Regulamin nordyckiego narciarstwa dla inwalidów, b. pag.

¹¹ AAN, SZSS, sygn. 39/60, Zimowe Igrzyska Paraolimpijskie – Örnköldsvik 1976 – klasyfikacja i konkurencje, b. pag.

¹² AAN, SZSS, sygn. 39/60, The Winter Olympic Games, Result list Men Class III – 10 km, b. pag.

¹³ AAN, SZSS, sygn. 39/60, Sprawozdanie z uczestnictwa reprezentantów ZSSP „Start” w Zimowych Igrzyskach Olimpijskich Inwalidów w Örnköldsvik – Szwecja, b. pag.

¹⁴ AAN, SZSS, sygn. 39/60, Sprawozdanie dla GKKFiT z wyjazdu na Zimową Olimpiadę Inwalidów w Szwecji, b. pag.

¹⁵ AAN, SZSS, sygn. 39/60, The Winter Olympic Games, Result list Men Class II – 5 km, b. pag; sygn. 39/60, The Winter Olympic Games, Result list Men Class I – 5 km, b. pag;

W konkurencjach zjazdowych spośród zawodników reprezentacji Polski najlepszy wynik osiągnął Franciszek Tracz (klasa IVa), który w slalomie specjalnym uplasował się na piątym miejscu. Ryszard Suder (klasa III) w slalomie specjalnym zajął ósme miejsce. Jedynym Polakiem, który ukończył dwa przejazdy w salonie gigancie, był Stanisław Bednarz (klasa III). Reprezentant MOSRTW Kraków został sklasyfikowany na dwunastym miejscu¹⁶.

Uroczyste zakończenie igrzysk miało miejsce 28 lutego. Ceremonię uświetnił swoją obecnością król Szwecji Karol XVI Gustaw, a ostatnim akordem zakończenia była uroczysta kolacja połączona z wręczaniem upominków. Następnego dnia Polacy odlecieli z Örnköldsvik do Sztokholmu, gdzie po nocy spędzonej w hotelu w dniu 1 marca wylecieli do kraju¹⁷.

Udział reprezentacji Polski w I Zimowych Igrzyskach Paraolimpijskich, uwzględniając wszystkie aspekty, należy uznać za udany. Pierwszym istotnym czynnikiem wpływającym na ostateczny wynik było centralne zgrupowanie przygotowujące zawodników do udziału w igrzyskach. Zgrupowanie w Szczyrku nie spełniło w pełni swojej roli. Ponadto ciężkie warunki zakwaterowania miały negatywny wpływ na stan zdrowia sportowców-inwalidów (większość zawodników chorowała podczas igrzysk). Jedynym pozytywnym aspektem owego zgrupowania, w szczególności zaś trudnych warunków mieszkalnych (jak relacjonował kierownik grupy) była duża integracja zespołu. Podczas igrzysk reprezentanci Polski rywalizowali w konkurencjach nordyckich i alpejskich. Spośród biegaczy najlepsze wyniki osiągnął Tadeusz Chwiejczak, który zajął szóste miejsce w biegu na 10 km. Natomiast w konkurencjach zjazdowych najlepszym wynikiem było piąte miejsce Ryszarda Sudera, co również było dużym sukcesem reprezentacji Polski.

Bibliografia

A. Źródła

I. Źródła archiwalne

1. Archiwum Akt Nowych w Warszawie
Spółdzielcze Zrzeszenie Sportowe „Start”

II. Źródła drukowane

Informacja RG Zrzeszenia Sportowego Spółdzielczości Pracy „Start” dotycząca organizacji zgrupowania narciarskiego inwalidów w Szczyrku w dniach 5–18 II 1976 r.

¹⁶ AAN, SZSS, sygn. 39/60, The Winter Olympic Games, Result list Men Class IVa – Slalom, b. pag; sygn. 39/60, The Winter Olympic Games, Result list Men Class III – Slalom, b. pag;

¹⁷ AAN, SZSS, sygn. 39/60, Sprawozdanie z uczestnictwa reprezentantów ZSSP „Start” w Zimowych Igrzyskach Olimpijskich Inwalidów w Örnköldsvik – Szwecja, b. pag.

- Informacja RG Zrzeszenia Sportowego Spółdzielczości Pracy „Start” dotycząca pokrycia kosztów organizacji zgrupowania narciarskiego inwalidów w Szczyrku w dniach 5–18 II 1976 r.
- Regulamin narciarstwa alpejskiego dla amputowanych.
- Regulamin nordyckiego narciarstwa dla inwalidów.
- Regulations of Ist Winter-Olympic Games for the Disabled, Örnköldsvik 1976.
- Rozliczenie kosztów centralnego zgrupowania narciarskiego inwalidów – 5–18 II 1976 r.
- Sprawozdanie dla GKKFiT z wyjazdu na Zimową Olimpiadę Inwalidów w Szwecji.
- Sprawozdanie z centralnego zgrupowania narciarskiego zorganizowanego w dniach 5–18 lutego 1976 roku w Szczyrku.
- Sprawozdanie z uczestnictwa reprezentantów ZSSP „Start” w Zimowych Igrzyskach Olimpijskich Inwalidów w Örnköldsvik – Szwecja.
- The Winter Olympic Games, Result list Men Class I – 5 km.
- The Winter Olympic Games, Result list Men Class II – 5 km.
- The Winter Olympic Games, Result list Men Class III – 10 km.
- The Winter Olympic Games, Result list Men Class III – Slalom.
- The Winter Olympic Games, Result list Men Class IVa – Slalom.
- Zimowe Igrzyska Paraolimpijskie – Örnköldsvik 1976 – klasyfikacja i konkurencje.

B. Literatura

- Gaj J., Hądzelek K., *Dzieje kultury fizycznej w Polsce*, Poznań 1997.
- Gaj J., *Wychowanie fizyczne i sport w Polsce Ludowej*, Warszawa 1987.
- Duński W., *Od Paryża 1924 do Sydney 2000: polscy medaliści olimpijscy i paraolimpijcy, encyklopedia ilustrowana*, Warszawa 2000.
- Kowalczyk M., Szaj R., *Sport osób niepełnosprawnych*, Warszawa 2014.
- Lipoński W., *Historia sportu*, Warszawa 2012.
- Mała encyklopedia sportu A–K*, Warszawa 1984.
- Mała encyklopedia sportu L–Ż*, Warszawa 1986.
- Vademecum. Sport niepełnosprawnych*, Warszawa [b.r.w.].

Preparation and participation of the Polish national team in the 1st Winter Paralympic Games – Örnköldsvik 1976

Abstract

The First Winter Paralympic Games were held in 1976 in Örnköldsvik, Sweden. The Polish national team to take part in the Games prepared on a training camp in Szczyrk from 5 to 18 February. The camp was attended by 10 people: eight disabled sports people (Stanisław Bednarz; Ryszard Berdychowski; Ryszard Sudor; Franciszek Tracz; Tadeusz Zajączkowski; Tadeusz Chwiejczak; Zdzisław Olszowski; Aleksander Popławski) and two coaches (Jacek Malejka, Jerzy Masłakowski). The members of the Polish national team during the Winter Paralympic Games competed in downhill (Alpine) competitions and cross-country (Nordic) skiing. In the downhill events from among the Polish national team the best result was achieved by Franciszek Tracz (class IVa), who in the special slalom was in the fifth place. Whereas in the cross-country skiing competitions among Poles the best results were achieved by Tadeusz Chwiejczak in class III.

Keywords: Winter Paralympic Games, Örnköldsvik, skiing, disabled.